



# IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

## L'índex de la Carpeta d'Aprenentatge com a evidència de la presa de decisions del professorat d'Educació Superior

La Carpeta d'Aprenentatge com a eina d'avaluació de procés i progrés en la formació inicial de mestres d'infantil i primària

### **Forestello, Ana María**

UManresa Universitat de Vic Universitat-Central de Catalunya

Departament d'Educació Infantil

Facultat de Ciències Socials, Campus Manresa

Av. Universitària, 4-5 - 08242 Manresa

Barcelona - Espanya

[aforestello@umanresa.cat](mailto:aforestello@umanresa.cat)

### **Blanch Gelabert, Sílvia**

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació

Facultat de Ciències de l'Educació, edifici G6-251

Campus de la UAB · 08193 Bellaterra

(Cerdanyola del Vallès) · Barcelona · Espanya

[Silvia.Blanch@uab.cat](mailto:Silvia.Blanch@uab.cat)

### **González Monfort, Neus**

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Didàctica de les Ciències Socials

Facultat de Ciències de l'Educació, edifici G5-137

Campus de la UAB · 08193 Bellaterra

(Cerdanyola del Vallès) · Barcelona · Espanya

[Neus.Gonzalez@uab.cat](mailto:Neus.Gonzalez@uab.cat)

- 1. RESUM:** Presentem els resultats d'un estudi sobre les carpetes d'aprenentatge dels estudiants en els graus d'Educació Infantil i Primària que indaga en l'índex. Aquest apartat de la carpeta és fonamental, perquè reflecteix la presa de decisions del docent sobre què vol ensenyar i com vol que ho facin els estudiants, afavorint-los la consciència sobre l'aprenentatge. Com estudioses d'aquesta eina observem que la seva implantació encara planteja molts reptes i la nostra recerca en posa de manifest alguns.
- 2. ABSTRACT:** This document shows the results of a study about Students Portfolio in Early Childhood and Primary Education Degrees. This study inquires in the index. This part of the portfolio is basic, because it reflects the decision making process of the



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

teacher: about what he's intending to teach and what he wants to the students to make, favouring the self-awareness about learning. Studying this tool, we can see that implementing it, is still creating a lot for challenges, our research shows some of them.

- 3. PARAULES CLAU:** Carpeta d'aprenentatge, Portafoli, Avaluació, Educació Superior, Grau d'Educació Infantil i Primària

**KEYWORDS:** Student Portfolio, Assessment, University, Early Childhood and Primary Education Degree

### **4. DESENVOLUPAMENT:**

#### **Presentació**

La carpeta d'aprenentatge en l'educació superior (CAES) és una eina d'avaluació que s'està utilitzant àmpliament des de la implantació de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) i són nombroses les evidències que n'avalen el seu ús i fan palès l'impacte d'aquest instrument en l'aprenentatge, desenvolupament de competències i en el rendiment acadèmic (Cano, 2005; Colén, Giné, i Imbernón, 2006; Hernández, 2009; Pozuelos Estrada, 2003; Rué, 2008; Álvarez, 2006; Canabal García, 2006; Johnson, Mims-Cox, i Doyle-Nichols, 2009; Klenowski, 2004; Martínez et al., 2006; Mastachi i Arciga, 2004; Rodríguez Pulido, 2006 i 2012; Sunstein i Lovell, 2000; Zubizarreta, 2009; Brando Garrido, 2014; Cayón i Fuentes, 2014; Longhi, Blanch, i Brando, 2015; Falcó Boudet, 2014; Canga Alonso, 2013; Pictor, 2013; Pacheco i García, 2013; Estellés, Barberá, i Dema, 2013; Lamelas i García, 2014; Romero i Crisol, 2011).

Tot i així, des del grup d'interès de Carpetes d'Aprenentatge en Educació Superior (GI-CAES) de l'Oficina de Qualitat Docent (OQD) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) observem que la implantació d'aquesta eina d'ensenyament i aprenentatge encara planteja molts reptes (Blanch et al., 2008).

La recerca que presentem indaga l'ús de la CAES en els graus d'Educació Infantil i Primària focalitzant en l'índex. Creiem que aquest apartat mostra el plantejament educatiu del professorat, perquè és on estructuren les evidències d'aprenentatge que els estudiants hauran de construir per mostrar les competències adquirides durant l'assignatura (Blanch et al., 2008).

Es tracta d'un estudi qualitatiu i de caràcter diagnòstic a partir de la realització de tretze entrevistes a professorat que utilitza CAES en assignatures impartides als graus d'infantil i primària a la UAB. A partir de la informació extreta, ens hem focalitzat en set entrevistes de docents que tenien la proposta de carpeta més desenvolupada, per així, reflexionar al voltant de la seva implementació.



# IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

Insistim en la vigència de l'ús de la CAES, perquè amb aquesta recerca hem pogut identificar tant algunes de les seves fortalezes com el camí a fer per desplegar tot el seu potencial.

## **L'índex de la Carpeta**

D'una manera sintètica, la carpeta d'aprenentatge es considera un instrument dinàmic d'autoavaluació amb la qual els estudiants aprenen i amplien els seus coneixements, organitzen i reflexionen sobre el seu aprenentatge i, en definitiva, poden identificar per si mateixos el grau de consecució dels objectius plantejats a l'assignatura. (Alegret et al., 2006)

Per a que un carpeta d'aprenentatge sigui útil, cal una planificació acurada dels continguts i procediments implicats; prendre decisions sobre l'índex, el format, els artefactes, les evidències, els processos metacognitius i l'avaluació. Un dels elements fonamentals de la CAES és l'índex perquè és on es fa explícita tant la relació d'evidències que el professorat presenta a l'estudiant, com les intencions educatives i les accions a realitzar.

L'índex de la carpeta pot presentar-lo el professor com a una proposta tancada, semioberta o demanar a l'alumnat que faci una proposta en funció de les competències a adquirir en l'assignatura, de manera individual o grupal.

Els components de l'índex que estructuraven la carpeta d'aprenentatge poden ser:

1. Explicació inicial sobre què és la CAES i quin ús se'n farà.
2. Els objectius de la CAES.
3. Presentació de l'estudiant. En aquest apartat l'alumnat pot expressar coneixements previs, expectatives, experiències personals i professionals.
4. Dates d'entrega. Aquestes, poden ser tancades, flexibles o obertes.
5. Evidències de diferents tipus: procés, progrés o producte.
6. Avaluació. L'índex pot concretar la forma en què s'avaluaran les diferents evidències de la CAES. Cada evidència pot tenir una rúbrica que expliciti els criteris d'avaluació per donar més autonomia i responsabilitat a l'estudiant.

## **Disseny de la recerca**

El nostre interès en reflexionar sobre l'ús de la CAES i la seva implicació a l'educació superior s'adequa en el marc de l'enfocament qualitatiu de recerca educativa. Es tracta d'un estudi de caire etnològic i amb una finalitat diagnòstica. Es basa en un estudi de cas realitzat als graus



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

d'Educació Primària (GEP) i Infantil (GEI) de la UAB. Per tant, no es pretén que els resultats siguin generalitzables ni transferibles, però sí vol ser una mostra per fer aquesta reflexió sobre l'ús de la CAES.

Aquestes són les preguntes que ens vam moure per explorar el tema:

- Quina presència té la CAES en els GEI i GEP a la UAB?
- Quin valor té la CAES en el sistema d'avaluació del professorat en els GEI i GEP a la UAB?
- Quines característiques tenen els índexs de la CAES en els GEI i GEP a la UAB?

I per orientar la cerca de respostes, ens vam plantejar com a objectius:

- Indagar l'ús de la CAES en els GEI i GEP a la UAB.
- Analitzar la importància de la CAES en l'avaluació de les assignatures en els GEI i GEP a la UAB.
- Valorar l'estructura i la funció de l'índex de la CAES en les assignatures en els GEI i GEP a la UAB.

### **Metodologia**

Els participants en la recerca eren professors que impartien assignatures de grau i que van respondre voluntàriament la petició de participar en la investigació. Es va enviar al 100% del professorat amb HIDA (hores impartides de docència a l'aula) un qüestionari de preguntes tancades. La tramesa es va fer correu electrònic i s'indagava en les característiques de l'índex de la CAES. Prop d'un 25% del professorat dels graus d'infantil i primària de la UAB van respondre que utilitzaven la CAES en les seves assignatures. D'aquesta primera llista, 6 professors d'infantil i 7 de primària va acceptar participar en la recerca i ser entrevistats. Tots portaven més de 5 anys fent l'experiència.

Es va decidir realitzar entrevistes semiestructurades a aquest professorat enregistrades en vídeo i també es va utilitzar notes de camp. L'entrevista estava organitzada en quatre blocs: (a) justificació de l'ús de la CAES en la pròpia docència (raons, antecedents, experiències, intencions educatives, expectatives); (b) contextualització (tipologia d'assignatures, número d'alumnat, pes en la qualificació, obligatorietat, individual/grupal); (c) anàlisi de l'índex (activitats, tipologia de les evidències, estructura, objectius); i, (d) valoració de l'ús de les CAES (avantatges, inconvenients, debilitats, forteses).

En base a la informació recollida en les entrevistes, posteriorment, es van transcriure i analitzar les 7 entrevistes de professors que tenien la proposta de carpeta més desenvolupada.

El contingut de cadascuna de les entrevistes enregistrades ha estat analitzat amb el programari

Revista CIDUI 2016

[www.cidui.org/revistacidui](http://www.cidui.org/revistacidui)

ISSN: 2385-6203



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

de software Atlas.ti i s'ha contrastat amb les anotacions fetes en el quadern de notes. Les anotacions han aportat una informació complementària i informal, producte de les converses realitzades prèvia i posteriorment a l'enregistrament.

### Resultats

A continuació exposarem els resultats més destacats de l'anàlisi de les dades de les entrevistes. Sobre el primer objectiu d'aquesta recerca: indagar sobre l'ús de les CAES en els graus d'Educació Infantil i Primària, un dels primers resultats és que el professorat tria l'ús de la carpeta d'aprenentatge perquè és un instrument flexible i adaptable que permet l'avaluació formativa i compartida, així com la coresponsabilitat i l'autoregulació per part de l'alumnat.

En relació a la implementació de les CAES, alguns dels participants diuen que han utilitzat aquesta eina sense una formació específica. Sembla que hi ha la idea que en sentir parlar, per exemple en el marc d'un congrés, llegir-ne algun article o aprendre a través de companys que n'utilitzen, és suficient per intuïtivament implementar aquesta metodologia.

Pel que fa al concepte de carpeta d'aprenentatge expressat per les persones entrevistades hi ha dificultats per fer una definició clara i concisa. Les dades de les entrevistes inicials denoten que hi ha professorat que tot i expressar que utilitzen CAES, a la pràctica, el que fan és compilar productes finals tipus "àlbum", sense que l'alumnat faci una selecció d'evidències reflexionades. Així, durant les entrevistes, quan s'aprofundeix en el concepte i la proposta, queden paleses certes confusions de concepte. Per exemple, en una entrevista, una professora comenta "jo no faig carpeta d'aprenentatge, faig portafoli" (entrevista I-0 no seleccionada per l'anàlisi); o la d'un professor que sí que fa CAES però a l'inici de l'entrevista expressa: "no tinc clar si el que faig és una CAES" (entrevista P-3). També els alumnes a vegades estan confusos, com ens explica aquest professor: "ells mateixos al final hi acaben posant diferents títols: Carpeta d'Aprenentatge, Carpeta de Seqüències, Dossier didàctic..." (entrevista P-1).

D'altra banda, es concreta que la CAES s'utilitza tant en grups grans, de més de 80 estudiants, com en seminaris de menys de 40 alumnes. Pel que fa als crèdits, trobem l'ús de la carpeta tant en assignatures semestrals com en anuals, des de primer a quart curs.

L'acompanyament del docent durant les CAES és divers, hi ha correccions d'alguns lliuraments que s'inclouen a la carpeta durant l'assignatura, però en altres casos la correcció es fa al final. Tot i que hi ha dos professors que trien que la CAES tingui format paper, hi ha una tendència creixent a demanar-la en format digital, com es pot llegir a la següent cita: "en format digital. Els alumnes presenten les fotos de les seves produccions que ja han presentat abans en format paper (entrevista P-5)".



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

---

En relació al segon objectiu d'aquesta recerca, aprofundir en com s'estructura l'índex de la CAES, s'observa que sovint falten els següents apartats: explicació de l'objectiu de la CAES, la presentació, les dates de lliurament i el pes que té cada apartat en l'avaluació.

Les carpetes del professorat entrevistat solen tenir un índex amb evidències preestablertes de diferents tipus: de procés, de progrés i de producte. Aquestes, solen ser obligatòries i tancades, malgrat que en alguns casos sí que es deixa als estudiants la responsabilitat d'escollir evidències: "tot obligatori excepte la tria entre diversos articles o llibres" (entrevista P-3); "tot és obligatori, sí o sí. Podria haver-hi una part optativa de més creativitat, que cadascú es recreï amb la carpeta... estaria bé de fer-la" (entrevista P-2). Tot i que el contingut de l'índex en alguna ocasió varia, tant al llarg del curs com de cara al proper curs, es fan reajustaments en funció de la valoració de l'alumnat. Algunes propostes d'evidències s'inclouen en totes les CAES, com per exemple l'ús d'un diari d'aula, en alguns casos elaborat de forma descriptiva i objectiva, i en altres més valorativa i reflexiva.

D'altra banda, s'observa que els objectius de la CAES no sempre es fan explícits a l'índex, alguns comenten que no cal perquè ja formen part del programa o es diu a classe. Així ho expressa aquest professor: "S'explicita en el que és el programa. Jo crec que els alumnes... si els dones quatre fulls explicitant-ho tot, tampoc no... no crec que ho arribin a entendre ni a voler tant volum d'informació" (entrevista P-4). En un altre cas, el professor expressa: "no sé si els hi vaig escriure, però sí que a classe els hi vaig dir, evidentment, quin era l'objectiu, i què volia aconseguir a través d'això, quan vam començar tot el procés..." (entrevista P-1).

El contingut de l'índex en alguna ocasió varia com ens expressa aquesta professora: "jo tenia la meva programació uns objectius, uns continguts, i tenia les meves activitats... però al llarg dels curs aquelles activitats s'anaven com acabant de formalitzar, no? [...] Les activitats n'hi havia moltes, i jo les anava introduint depenent de com funcionava el grup [...] es va construït al llarg de l'assignatura" (entrevista P-5).

En relació a l'avaluació de les CAES hi ha diversitat de propostes: coavaluacions, autoavaluacions i heteroavaluació. També hi ha diferències en relació al percentatge de la CAES en l'avaluació global de l'assignatura, va d'un 5% a un 100%.

La valoració del professorat entrevistat sobre l'ús de la CAES és positiva, però hi ha tres aspectes destacables:

- Més dedicació i hores invertides
- Dificultat per gestionar excessives activitats
- Facilita l'avaluació

"El gustarro de llegir-me-les al final, malgrat la feina és bestial" [...] "El resultat obtingut compensa l'esforç dedicat. És una manera molt interessant de treballar" (entrevista P-2).



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

Pel que fa a l'alumnat, inicialment estan descontents per la dificultat de gestionar masses activitats avaluatives alhora que destaquen que es promou l'autoregulació i que el resultat és un aprenentatge significatiu. Sovint l'alumnat demana més acompanyament en l'avaluació durant la construcció de la carpeta, però el professorat també indica que l'alumnat no fa ús de les tutories que tenen a la seva disposició.

Finalment, el professorat expressa que l'índex de la CAES és viu i que cada any fan reajustaments en funció de la valoració de l'alumnat.

### **Conclusions**

L'estudi fet en el grau d'infantil i primària de la UAB posa de manifest que els docents coneixen i/o fan servir la carpeta d'aprenentatge, que la consideren una eina versàtil i està ben valorada, tot i que, creiem que no s'aprofita tot el seu potencial possiblement pel desconeixement i falta de formació del professorat.

Per als docents entrevistats la CAES suposa molta dedicació i en els grups nombrosos la retroalimentació es fa difícil. Però no s'implementa ni l'autoavaluació ni la coavaluació, per tant, són dues vies per avançar en la coresponsabilitat i que ajudarien a reduir la càrrega de treball que suposa al professorat la supervisió de l'aprenentatge.

D'altra banda, es veu en la CAES una manera per recollir totes les activitats desenvolupades durant l'assignatura. Hi observem una manca d'evidències i en molts casos, tot i que la carpeta recull totes les activitats, només suposa un percentatge menor del pes de l'assignatura.

Pel que fa a l'índex, es reconeix que permet estructurar l'assignatura, encara que trobem a faltar elements rellevants com els objectius, intencionalitat i l'optativitat.

La recerca de la què donem compte en aquesta comunicació posa en evidència que la carpeta d'aprenentatge segueix sent molt adient per avaluar el procés d'ensenyament i aprenentatge i la reflexió sobre la pràctica, tant de l'estudiant com del docent. I l'índex n'és una part fonamental, és la carta de presentació de la carpeta que permet a l'alumnat visualitzar les demandes del docent des del primer moment i ser el protagonista, ja que és conscient de tot el que ha de fer i aprendre, a la vegada que punt de partida d'un diàleg entre docent i els estudiants per facilitar tant la presentació de l'assignatura com la negociació sobre el seu desenvolupament.

Tanmateix, l'estudi fa palès que la CAES no és un tema "passat de moda". En cal formació del professorat per aprofitar i desplegar tot el potencial de la carpeta per a l'avaluació dels aprenentatges i les competències.



# IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

Nota: La denominació en les entrevistes amb I i P fa referència a Infantil (Grau d'Educació Infantil) i Primària (Grau d'Educació Primària) respectivament.

## 5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alegret, M., Laguna, J. C., Vázquez, M., i Sánchez, R. M. (2006). La carpeta de aprendizaje: un sistema alternativo de evaluación en la asignatura de farmacología de las enfermedades metabólicas. Dins Actas del IV Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación, *La competencia docente*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Álvarez, M. (2006). *Uso del portafolio para el desarrollo y la evaluación de la competencia escritora de estudiantes universitarios*. Dins Actas del IV Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación, *La competencia docente*. Barcelona: Universitat de Barcelona..

Blanch Gelabert, S., Bosco Paniagua, A., Gimeno Soria, X., González Monfort, N., Fuentes Agustí, M., Jariot Garcia, M., Jiménez Pelayo, J., Oliver del Olmo, S., Rifà Valls, M., Santiveri Papiol, N., Segura Aliaga, D. i Trafí Prats, L. (2008). *Carpets d'aprenentatge a l'educació superior: una oportunitat per repensar la docència*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Barrett, H. C. (2005). *White Paper: Researching Electronic Portfolios and Learner Engagement*. The REFLECT Initiative. Recuperat de <http://www.taskstream.com/reflect/whitepaper.pdf>

Brando Garrido, C. i Fernandez Narvaez, P. (2014). Nursing competences development by blended learning. Dins IATED (ed.) *EDULEARN14: 6th International Conference on Education and New Learning Technologies* (6769-6769). Barcelona: IATED.

Canabal García, C. (2006). *El uso de las carpetas de aprendizaje en la formación inicial de los maestros*. Dins Actas del IV Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación, *La competencia docente*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Canga Alonso, A. (2013). Students' Beliefs on Portfolio Assessment. *Revista alicantina de estudios ingleses*, 26, 225-238. Recuperat de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4688410>

Cano, E. (2005). *El portafolios del profesorado universitario. Un instrumento para la evaluación y para el desarrollo profesional*. Barcelona: Octaedro-ICE-UB.

Cayón, M. i Fuentes, M. (2014). Incidencia de las carpetas de aprendizaje en el rendimiento académico de los estudiantes universitarios. *Enseñanza & Teaching: revista interuniversitaria de didáctica*, 32 (1), 59-78.





## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

Colén, M.T, Giné, N. i Imbernón, F. (2006). *La carpeta de aprendizaje del alumnado universitario. La autonomía del estudiante en el proceso de aprendizaje*. Barcelona: Octaedro.

Estellés Miguel, S., Barberá Ribera, T. i Dema Pérez, C.M. (2013). Aplicación del portafolio grupal en la asignatura de Dirección de Producción y Logística: resultados de una prueba piloto. *Educade: revista de educación en contabilidad, finanzas y administración de empresas*, 4, 124-138. Recuperat de 2016 de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4534958>

Falcó Boudet, J.M.ª (2014). El portafolio digital como herramienta de evaluación en el máster en profesorado. Dins J.L. Alejandro Marco (ed.), *Buenas prácticas en la docencia universitaria con apoyo de TIC. Experiencias en 2013*. Zaragoza: Prensa de la Universidad.

Hernández, F. (2010). *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro.

Johnson, R.S., Mims-Cox, J.S. i Doyle-Nichols, A. (2009). *Developing Portfolios in Education. A Guide to Reflection Inquiry, and Assessment* (2a ed.). Londres: Sage Publications.

Klenowski, V. (2004). *Desarrollo de portafolios para el aprendizaje y la evaluación*. Madrid: Narcea.

Lamelas García, M.ªT. i García Martín, A. (2014). Creación de un portafolio virtual. La utilización de las TIC para la evaluación continua del aprendizaje en SIG y Teledetección. Dins J.L. Alejandro Marco (ed.), *Buenas prácticas en la docencia universitaria con apoyo de TIC. Experiencias en 2013*. Zaragoza: Prensa de la Universidad.

Longhi, L., Blanch Gelabert, S. i Brando Garrido, C. (2015). El sistema de carpetas de aprendizaje como dispositivo de aprendizaje y evaluación del prácticum la facultad de comunicación, enfermería y educación. Dins *Actas XIII Symposium Internacional sobre el Practicum y las Prácticas Externas*. Poio: Andavira Editora, S.A.

Mastachi Pérez, M. i Arciga Solorio, I. (2004). El uso del portafolio como una estrategia didáctica de evaluación formativa para estudiantes de la universidad veracruzana. Dins *Actas del III Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación*. Girona: Universitat de Girona.

Martínez, C. et al. (2006). Aprentatge reflexiu i autònom aplicat a la docència de la llengua catalana: l'aplicació del portafolis. Dins *Actas del IV Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación, La competencia docent*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Pacheco Sanz, D.I. i García Sánchez, J.N. (2013). Ilustración del uso de la plataforma Moodle como portafolio virtual y seguimiento en el proceso de instrucción". *International Journal of Developmental and Educational Psychology: INFAD. Revista de Psicología*, 2 (1), 703-710. Recuperat de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4644070>



## IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

---

Pictor, C. (2013). Cómo presentar un portfolio. *Visual: magazine de diseño, creatividad gráfica y comunicación*, 161, 37-42.

Pozuelos Estrada, F.J. (2003). La carpeta de trabajos: una propuesta para compartir la evaluación en el aula. *Kikiriki. Cooperación educativa*, 71-72, 37-42.

Rodríguez Pulido, J. (2006). La carpeta como herramienta de evaluación en la enseñanza superior. Dins Actas del IV Congreso Internacional Docencia Universitaria e Innovación, *La competencia docente*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Rodríguez Pulido, J. (2012). El aprendizaje de los estudiantes universitarios y el portafolio. Dins *Actes Biennale internationale de l'Éducation, de la Formation et des Pratiques professionnelles*. París: La biennale. Recuperat de <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00766162/document>

Romero López, A. i Crisol Moya, E. (2011). El portafolio, herramienta de autoevaluación del aprendizaje de los estudiantes. Una experiencia práctica en la Universidad de Granada. *Revista Docencia e Investigación*, 21, 25-50. Recuperat de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4009749>

Rubio Hurtado, M.ªJ. i Galván Fernández, C. (2013). Digital portfolio for the development of cross-disciplinary skills. Major contributions of studies with Carpeta Digital within the framework of the research group Virtual Teaching and Learning. *Digital Education Review*, 24, 53-68. Recuperat de 2016 de <http://revistes.ub.edu/index.php/der/article/view/11276/pdf>

Rué, J. (2008). El portafolio del alumno, herramienta estratégica para el aprendizaje. *Aula de innovación educativa*, 169, 29-32.

Sunstein B.S. i Lovell, J.H. (Eds.) (2000). *The portfolio standard. How students can show us what they know and are able to do*. Portsmouth: Heineman.

Zubizarreta, J. (2009). *The Learning Portfolio. Reflective practice for improving student learning* (2a ed.). Bolton MA: Anker.